

Анцупова Т.О.,

доктор юридичних наук, професор

Трояновський О.В.,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри економіки, права та управління бізнесом

Одеського національного економічного університету

ЗАСТОСУВАННЯ СУДАМИ УКРАЇНИ ПРАКТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ У СФЕРІ ЗАХИСТУ ПРАВА ВЛАСНОСТІ

Головне положення Конвенції про захист прав та основоположних свобод (надалі – Конвенція), яка захищає власність, є стаття 1 Протоколу № 1 до Конвенції (надалі – ст. 1 Протоколу). В той же час, на момент укладення Конвенції розробники не включили право власності до тих прав, що підлягають захисту. Це положення було передбачене та включене згодом. У процесі укладення змісту Конвенції виникали спори щодо доцільності віднесення права власності до тих глобальних прав, що захищаються ЄСПЛ.

Зі змісту статті 1 Протоколу вбачається, що «кожна фізична або юридична особа має право мирно володіти своїм майном. Ніхто не може бути позбавлений своєї власності інакше як в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом і загальними принципами міжнародного права. Проте попередні положення жодним чином не обмежують право держави вводити в дію такі закони, які вона вважає за необхідне, щоб здійснювати контроль за користуванням майном відповідно до загальних інтересів або для забезпечення сплати податків чи інших зборів або штрафів» [1].

Для отримання захисту згідно зі ст. 1 Першого протоколу, особа повинна мати хоч якесь право, передбачене національним законодавством, яке може вважатися правом власності з точки зору Конвенції.

Як і поняття «цивільних прав і обов'язків», концепція «майна» в розумінні статті 1 Пер-

шого протоколу до Конвенції має автономне значення, тобто не обмежується власністю на матеріальні речі та не залежить від формальної класифікації у внутрішньому праві: певні інші права та інтереси, що становлять активи, також можуть вважатися «правом власності», а відтак і «майном». Отже, при з'ясуванні змісту поняття «майно» недостатньо керуватися національним законодавством держав-учасниць Конвенції. Щоб вирішити питання щодо застосування ст. 1 Першого протоколу до Конвенції до конкретної справи, Суд повинен з'ясувати, чи надають обставини справи в цілому заявнику право на самостійний інтерес, що захищається цією статтею.

Так, аналізуючи практику розгляду Судом справ щодо порушення права володіння майном, Т. Фулей зазначає, що поняття «майно», як і «власність», має досить широке тлумачення й охоплює цілу низку економічних інтересів (активів) – як матеріальних, так і нематеріальних [2, с. 128]. Крім того, вищезазначеним автором було проведено систематизацію справ, що розглядалися ЄСПЛ щодо порушення права власності у контексті статті 1 Першого протоколу.

Відповідно до ст. 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» суди застосовують як джерело права при розгляді справ положення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року

та протоколів до неї, а також практику ЄСПЛ та Європейської комісії з прав людини [3].

Отже, рішення ЄСПЛ визначені на законодавчому рівні як джерело права та є обов'язковими для використання національними судами.

Розглядаючи судову практику України в контексті застосування рішень ЄСПЛ у сфері захисту права власності, розглянемо деякі спори щодо «майна» у співвідношенні актуальних рішень ЄСПЛ та ухвалених рішень національних судів України.

Так, ЄСПЛ розглянув справи у контексті статті 1 Першого протоколу щодо порушення права власності, де об'єктами були [2, с. 128]:

1) *«активи», які можуть виникнути, зокрема, на підставі позову про відшкодування шкоди, який виникає з її заподіянням («Прессос Компанія Нав'єра С.А. та інші проти Бельгії» (Pressos Compania Naviera S.A. and Others v. Belgium) (1), заява № 17849/91, рішення від 28 жовтня 1995 р.;*

2) *«правомірні очікування»/«законні сподівання» вчиняти певні дії відповідно до видаючого державними органами дозволу (наприклад, правомірні сподівання бути здатним здійснювати запланований розвиток території, з огляду на чинний на той час дозвіл на промислове освоєння землі (Справа «Пайн Велі Девелопмент Лтд. та інші проти Ірландії» (Pine Valley Developments Ltd and Others v. Ireland), заява № 12742/87, рішення від 23 жовтня 1991 р.).*

Так, у постанові Верховного Суду від 28 березня 2023 року по справі № 903/382/22, Суд застосував правову позицію ЄСПЛ викладену у справі «Пайн Велі Девелопмент Лтд. та інші проти Ірландії». У червні 2022 року керівник окружної прокуратури звернувся до Господарського суду Волинської області в інтересах держави в особі Любомльської міської ради з позовом до ТОВ «Волинь-Регіон Плюс» про визнання недійсними результатів електронного аукціону на право оренди єдиного майнового комплексу комунального підприємства, оформлених протоколом елек-

тронного аукціону, затверджених рішенням виконавчого комітету Любомльської міської ради; визнання недійсним договору оренди єдиного майнового комплексу комунального підприємства, укладеного між Любомльською міською радою та ТОВ «Волинь-Регіон Плюс»; зобов'язання ТОВ «Волинь-Регіон Плюс» повернути за актом прийому-передачі Любомльській міській раді об'єкт оренди – єдиний майновий комплекс комунального підприємства. Позов обґрунтовано порушенням вимог закону при оголошенні та проведенні аукціону з оренди єдиного майнового комплексу та укладенні оспорюваного договору оренди за результатами такого аукціону.

Верховний Суд у цій справі звернув увагу на наступне: *«виходячи зі змісту рішення Європейського суду з прав людини «Стретч проти Сполученого Королівства» від 24.06.2003 р. майном у значенні статті 1 Протоколу 1 до Конвенції вважається законне та обґрунтоване очікування набути майно або майнове право за договором, укладеним з органом публічної влади. У рішенні Європейський суд з прав людини зазначив, що наявність порушень з боку органу публічної влади при укладенні договору щодо майна не може бути підставою для позбавлення цього майна іншою особою, яка жодних порушень не вчинила.*

У наведеній справі ЄСПЛ дійшов висновку, що оскільки особу позбавили права на його майно лише з тих підстав, що порушення були вчинені з боку публічного органу, а не громадянина, в такому випадку мало місце «непропорційне втручання у право заявника на мирне володіння своїм майном та, відповідно, відбулось порушення статті 1 Першого протоколу Конвенції».

Пунктом 21 рішення ЄСПЛ у справі «Федоренко проти України» суд акцентує увагу на рішення ЄСПЛ від 24.06.2003 р. у справі «Стретч проти Об'єднаного Королівства Великобританії і Північної Ірландії», виходячи зі змісту пунктів 32–35 якого, звертаючись із заявою до уповноважених органів та, виконуючи визначені чинним законодав-

ством умови, та, дотримуючись відповідного порядку, відповідач мав право очікувати набуття майнового права в значенні статті 1 Першого Протоколу Конвенції.

У рішенні ЄСПЛ по справі «Пайн Велі Девелопмент Лтд» та інші проти Ірландії» від 23.10.1991 р. ЄСПЛ зазначив, що статтю 1 Першого протоколу Конвенції можна застосувати до захисту «правомірних очікувань» щодо певного стану речей (у майбутньому), оскільки їх можна вважати складовою частиною власності. «Правомірні очікування» виникають у особи, якщо нею було дотримано всіх вимог законодавства для отримання відповідного рішення уповноваженого органу, а тому вона мала усі підстави вважати, що таке рішення є дійсним та розраховувати на певний стан речей.

ЄСПЛ в рішенні «Стретч проти Об'єднаного Королівства Великобританії і Північної Ірландії» також зазначив про те, що є неприпустимими визнання недійсним договору, відповідно до якого покупець отримав певні права від держави, та подальше позбавлення його цього права на підставі того, що державний орган порушив закон.

Так, ЄСПЛ у своїй практиці зауважує, що при визначенні суспільних інтересів завдяки безпосередньому знанню суспільства та його потреб національні органи мають певну свободу розсуду, оскільки вони першими виявляють проблеми, які можуть виправдовувати позбавлення власності в інтересах суспільства та знаходять засоби для їх вирішення (див. рішення у справах «Хендісайд проти Сполученого Королівства» від 07.12.1976 р., «Джеймс та інші проти Сполученого Королівства» від 21.01.1986 р.).

Відповідно до пункту 71 рішення ЄСПЛ у справі «Рисовський проти України» (заява № 29979/04) від 20.10.2011 р. ризик будь-якої помилки державного органу повинен покладатися на саму державу, а помилки не можуть виправлятися за рахунок осіб, яких вони стосуються.

Принцип «належного урядування», як правило, не повинен перешкоджати держав-

ним органам виправляти випадкові помилки, навіть ті, причиною яких є їхня власна недбалість. Будь-яка інша позиція була б рівнозначною санкціонуванню неналежного розподілу обмежених державних ресурсів, що саме по собі суперечило б загальним інтересам. З іншого боку, потреба виправити минулу «помилку» не повинна непропорційним чином втручатися в нове право, набуте особою, яка покладалася на легітимність добросовісних дій державного органу. Іншими словами, державні органи, які не впроваджують або не дотримуються своїх власних процедур, не повинні мати можливість отримувати вигоду від своїх протиправних дій або уникати виконання своїх обов'язків. Ризик будь-якої помилки державного органу повинен покладатися на саму державу, а помилки не можуть виправлятися за рахунок осіб, яких вони стосуються» [4].

Правова позиція ЄСПЛ, викладена у справі «Пайн Велі Девелопмент Лтд. та інші проти Ірландії», застосована у постановках Верховного Суду від 04.04.2023 р. по справі № 904/866/22, від 09.02.2023 р. по справі № 824/150/22, від 29.12.2022 р. по справі № 640/15421/15-ц, постанові Центрального апеляційного господарського суду від 19.04.2023 р. по справі № 904/5028/20, постанові Східного апеляційного господарського суду від 18.04.2023 р. по справі № 922/74/20 та ін.

У постанові Верховного Суду від 09.01.2023 р. по справі № 278/3980/14-ц з питання співвідношення експропріації майна та порушення статті 1 Протоколу було зазначено наступне: *«пунктом 21 рішення Європейського суду з прав людини у справі «Федоренко проти України» від 30 червня 2006 року визначено, що відповідно до прецедентного права органів, що діють на підставі Конвенції, право власності може бути «існуючим майном» або коштами, включаючи позови, для задоволення яких позивач може обґрунтовувати їх принаймні «виправданими очікуваннями» щодо отримання можливості ефективного використання права власності.*

Зі змісту рішення ЄСПЛ від 16 лютого 2017 року у справі «Кривенький проти України», заява № 43768/07, встановлено, що заявник звернувся до Європейського суду із заявою про незаконне позбавлення права власності на землю. Дослідивши всі обставини, суд зазначив, що експропріація майна була здійснена парламентом у суспільних інтересах та з правомірною метою. Суд зауважив, що необхідною умовою такого позбавлення є дотримання балансу між загальним інтересом та вимогами щодо захисту індивідуальних основоположних прав. Ураховуючи зазначене, суд вказав, що позбавлення майна без компенсації його реальної вартості є порушенням такого балансу та покладає надмірний тягар на заявника (справа «Рисовський проти України», заява №29979/04, §71, рішення від 20 жовтня 2011 року). За таких обставин, встановивши, що заявник був дійсним власником землі, суд вважав наявним факт позбавлення у 2006 році заявника його землі без будь-якої компенсації або будь-якого іншого типу відповідного відшкодування достатнім для визнання заявника жертвою непропорційного тягаря, пов'язаного з позбавленням землі. Суд одностайно прийняв рішення про порушення статті 1 Першого протоколу до Конвенції та призначив відшкодувати матеріальну та моральну шкоду.

Втручання у право власності, навіть якщо воно здійснюється згідно із законом і з легітимною метою, буде розглядатися як порушення статті 1 Першого протоколу до Конвенції, якщо не буде встановлено справедливий баланс між інтересами суспільства, пов'язаними із цим втручанням, й інтересами особи, яка зазнає втручання в її право власності. Має існувати розумне співвідношення (пропорційність) між метою, досягнення якої передбачається, та засобами, які використовуються для її досягнення» [5].

Досить виважене обґрунтування із посиленням на практику ЄСПЛ було викладене у рішенні Господарського суду Львівської області від 16.10.2018 р. по справі

№ 914/1126/18, де суд об'єднав висновки ЄСПЛ по справах щодо захисту права власності на нерухомість через оскарження дійсності правочину, а саме «оспорювання прокурором дійсності договору оренди землі через невиконання уповноваженим державою органом (Держкомземом та його територіальними органами на місцях) обов'язку по проведенню нормативно грошової оцінки спірної земельної ділянки в контексті спірних правовідносин розцінюється судом як порушення права особи на **«мирне володіння своїм майном»** (рішення Європейського суду з прав людини у справі у справі «Україна-Тюмень проти України» від 22.11.2007 р. (остаточне 22/02/2008), рішення у справі «Іатрідіс проти Греції» від 25.03.1999 р., заява № 311107/96), позбавлення особи **«законного сподівання» на отримання можливості ефективно здійснити майнове право** (рішення Європейського суду з прав людини у справі «Стретч проти Сполученого Королівства» від 24.06.2003 р. (остаточне 03.12.2003 р.), рішення у справі «Компанія «Пайн Вейлі Девелопментс» та інші проти Ірландії» (Pine Valley Developments and Others v. Ireland); рішення у справі «Прессос Компанія Навера» та інші проти Бельгії» (Pressos Compania Naviera S.A. and Others v. Belgium) від 20.11.1995 р.), а також суперечить принципу «належного урядування», аналізованого Європейським судом з прав людини (рішення «Рисовський проти України» від 20.10.2011 р., який полягає в тому, що державні органи, які не впроваджують або не дотримуються своїх власних процедур, не повинні мати можливість отримувати вигоду від своїх протиправних дій або уникати виконання своїх обов'язків (рішення у справі «Лелас проти Хорватії» (Lelas v. Croatia)). Ризик будь-якої помилки державного органу повинен покладатися на саму державу, а помилки не можуть виправлятися за рахунок осіб, яких вони стосуються (рішення у справі «Пінкова та Пінк проти Чеської Республіки» (Pincova and Pine v. the Czech Republic), рішення у справі «Гаши проти

Хорватії» (*Gashi v. Croatia*) від 13.12.2007 р., та у справі «Трго проти Хорватії» (*Trgo v. Croatia*) від 11.06.2009 р.). [6]

3) **Акції компанії** (ухвала щодо прийнятності заяв №№ 8588/79 та 8589/79 *Lars Bramelid and Anne-Marie Malmström v. Sweden* від 12.10.1982 р.; «Совтрансавто-Холдинг» проти України» (*Sovtransavto Holding v. Ukraine*), заява № 48553/99, рішення від 25.07.2002 р.

У постанові Верховного Суду від 29.06.2022 р. по справі № 757/60479/19-ц було застосовано практику ЄСПЛ щодо кваліфікації корпоративних прав як майна та їх захист: «корпоративні права позивачів, посвідчені акціями АТ «Банк Велес», є майном як у розумінні українського законодавства, так і статті 1 Першого протоколу Конвенції з прав людини і основоположних свобод (ухвала щодо прийнятності заяв № 8588/79 та № 8589/79 *Lars Bramelid and Anne-Marie Malmstrom v. Sweden* від 12.10.1982 р.; «Совтрансавто-Холдинг» проти України» (*Sovtransavto Holding v. Ukraine*), заява № 48553/99, рішення від 25.07.2002 р.), право власності на яке захищатиметься відповідно до законодавства України.

Звертаючись до суду з позовом, позивачі, як на підставу для задоволення позову, вказували, що їм, як акціонерам (власникам істотної участі) банку, незаконним рішенням відповідача від 10.12.2015 р. № 875/БТ було завдано майнову шкоду, яка полягає у неможливості вільно розпоряджатися власним майном (корпоративними правами, посвідченими акціями) у статутному капіталі ліквідованої банківської установи» [7].

4) **«гудвіл» (goodwill)** – накопичені нематеріальні активи підприємства, що включають її найменування, репутацію, ділові зв'язки (в тому числі клієнтуру), товарні знаки та ін.; власність «фірми» («Ван Марле та інші проти Нідерландів» (*Van Marle and Others*), заяви № 8543/79, 8674/79, 8675/79 та 8685/79, рішення від 03.06.1986 р.).

У постанові Верховного Суду від 19.07.2019 р. по справі № 914/1329/18 було

зазначено, що «поняття «майно» у ст. 1 Першого протоколу не обмежується власністю на фізичні речі, деякі інші права та інтереси, що складають активи, можуть розглядатися, як право власності (справа *Беєлер проти Італії* (2000)). Це можуть бути акції компанії (пояснення Європейського суду у скаргах № 8588/79 та № 8589/79 *Бреймлід і Мальстром проти Швеції*), рішення арбітражного органу в зв'язку зі спором (*Справа Грецькі нафтопереробні заводи «Стерн» проти Греції*), законні розрахунки на те, що існує певне становище (*Справа Компанії «Іайн Веллі девелопментс Лтд» проти Ірландії*), господарські інтереси, пов'язані з управлінням бізнесом, а також управління клієнтурою (ділова репутація, нематеріальні активи тощо) (*Справа Іатрідек проти Греції*, *Справа Ван Марле та інші проти Нідерландів*), право на пенсію (*Справа Мюллер проти Австрії*), дозволи, ліцензії (*справа Тре Тракторер Актієболаг проти Швеції* (1989) тощо.

Термін «власність» поширюється на всі «безумовні права», які може довести особа, включаючи, зокрема, активи, що пов'язані з приватним правом (такі як пайові внески чи фінансові претензії, в основі яких лежить контракт або делікт), а також окремі економічні і соціальні виплати, пов'язані з публічним правом» [8].

У постанові Північного апеляційного господарського суду від 27.10.2021 р. по справі № 910/4014/16 було також застосовано практику ЄСПЛ в частині визначення «гудвіллу» та захисту нематеріальних активів підприємства, а саме: «Під діловою репутацією юридичної особи розуміється оцінка їх підприємницької, громадської, професійної чи іншої діяльності, яку здійснює така особа як учасник суспільних відносин. Ділова репутація має свою вартість (гудвіл) та є однією з складових ринкової вартості юридичної особи. У рішенні Європейського суду з прав людини від 03.06.1986 (заяви № 8543/79, 8674/79, 8675/79 та 8685/79 у справі «Ван Марле та інші проти Нідерландів» (*Van Marle and*

Others) визначено, що «гудвіл» (*goodwill*) – накопичені нематеріальні активи підприємства, що охоплюють її найменування, репутацію, ділові зв'язки (зокрема, і клієнтуру), товарні знаки та ін.; власність «фірми».

Слід зазначити, що у пп. 14.1.40 ст. 14 Податкового кодексу України, також міститься визначення гудвілу. Гудвіл (вартість ділової репутації) – нематеріальний актив, вартість якого можна визначити як різницю між ринковою ціною та балансовою вартістю активів підприємства як цілісного майнового комплексу, що виникає в результаті використання найкращих управлінських якостей, домінуючої позиції на ринку товарів, послуг, нових технологій тощо. Вартість гудвілу не підлягає амортизації та її не враховують під час визначення витрат платника податку, щодо активів якого виник такий гудвіл.

Отже, з одного боку, гудвіл є нематеріальним активом, але головною умовою визнання нематеріального активу є його ідентифікація. При цьому гудвіл є частиною репутації компанії, а тому його не може бути відокремлено від неї. Поняття гудвілу та ділової репутації не є тотожними. Гудвіл, на відміну від ділової репутації, є активом, який має вартісне вираження та використовується у бухгалтерському і податковому обліку» [9].

5) **«майно», що «становить економічну цінність», зокрема, необхідні для здійснення підприємницької діяльності дозволу чи ліцензії** (справа «Тре Тракторер Актіболаг» проти Швеції) (*Tre Traktörer Aktiebolag v. Sweden*), рішення від 07.07.1989 р., серія А, № 159).

У постанові Великої Палати Верховного Суду від 26.11.2019р. по справі №910/20261/16 було наведено висновок щодо «майна», що «становить економічну цінність», а саме щодо порушення майнового права власника в контексті вчинення дій для позбавлення дозволу на користування надрами: «...При цьому суди правильно здійснили правову кваліфікацію та зазначили, що дозвіл на користування надрами є документом, який посвідчує

майнове право його власника на користування надрами, він має економічну цінність, від якої залежить робота суб'єкта підприємницької діяльності та рівень його прибутку.

Так, згідно зі статтею 1 Закону України «Про нафту і газ» спеціальний дозвіл на користування нафтогазоносними надрами – це документ, що видається центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері геологічного вивчення та раціонального використання надр і засвідчує право юридичної чи фізичної особи, якій цей документ виданий, на користування нафтогазоносними надрами протягом часу, в межах ділянки надр і на умовах, передбачених у цьому документі.

Майновими правами, які можуть оцінюватися, визнаються будь-які права, пов'язані з майном, відмінні від права власності, у тому числі права, які є складовими частинами права власності (права володіння, розпорядження, користування), а також інші специфічні права (права на провадження діяльності, використання природних ресурсів тощо) та права вимоги (частина друга статті 3 Закону України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні»).

Майном як особливим об'єктом вважаються окрема річ, сукупність речей, а також майнові права й обов'язки (стаття 190 ЦК України).

Відповідно до частини першої статті 139 ГК України майном визнано сукупність речей та інших цінностей (включаючи нематеріальні активи), які мають вартісне визначення, виробляються чи використовуються у діяльності суб'єктів господарювання та відображаються в їх балансі або враховуються в інших передбачених законом формах обліку майна цих суб'єктів.

Визначаючи правову природу дозволу, суд апеляційної інстанції застосував практику ЄСПЛ. Так, у контексті статті 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод ЄСПЛ роз-

глядалися справи щодо порушення права власності, де об'єктами було інше «майно», що «становить економічну цінність», зокрема, необхідні для здійснення підприємницької діяльності дозволу чи ліцензії (рішення від 07.07.1989 р. у справі «Tre Traktorper Aktiebolag» проти Швеції) (Tre Traktorper Aktiebolag v. Sweden). Отже, поняття «майно» в розумінні статті 1 Першого протоколу до Конвенції має автономне значення. Це насамперед означає, що національне законодавство держав - учасниць Конвенції не може вважатися остаточним при з'ясуванні його змісту, проте суд може визнати за доцільне таке застосування. Тобто документи дозвільного характеру можуть водночас визнаватися активами та охоплюватися поняттям майна» [10].

Отже, поняття «майно» в розумінні статті 1 Першого протоколу Конвенції має автономне значення. Це означає, що національне законодавство держав-учасниць Конвенції не може вважатися остаточним при з'ясуванні його змісту, проте ЄСПЛ може визнати за доцільне застосувати національне законодавство. Водночас, це передбачає обізнаність – насамперед, на національному рівні – з позицією ЄСПЛ щодо тих чи інших питань. Особливо

зазначена проблема є актуальною, коли підхід ЄСПЛ є більш широким, аніж у національного законодавця.

Наприклад, визнання майном «правомірних очікувань» чинним Цивільним кодексом України та законодавством України в цілому не передбачено, як і визнання економічних інтересів за ліцензією на право здійснення певного виду діяльності. Тобто документи дозвільного характеру можуть водночас визнаватися «активами» та охоплюватися поняттям «майна». В той же час, застосовуючи практику ЄСПЛ, національні суди застосовують підхід ЄСПЛ щодо ширшого розуміння «майна». При цьому суди не обмежують осіб у виборі ефективного способу захисту, механізм регулювання захисту власності не обмежує осіб у правосудді, лише надаючи оцінку ефективності способу обраного особою захисту свого майнового права.

Отже, як ми бачимо на прикладі судової практики по декільком категоріям «майна», у національних судів не викликає труднощів у належній правовій кваліфікації та наданні правової оцінки фактичним обставинам справи викладених у мотивувальній частині рішень та застосуванні практики ЄСПЛ зі спірних питань.

Анотація

Європейська Конвенція про захист прав та основоположних свобод (надалі – Конвенція) гарантує кожному право на мирне володіння та користування своїм майном та, згідно зі ст. 55 Конституції України, є важливим міжнародним стандартом захисту прав і свобод людини, гарантованим державою. Будь-яка особа при порушенні її права на власність може обрати будь-який спосіб захисту, не заборонений законодавством, в тому числі звертаючись про поновлення порушеного права у судовому порядку. Одним із способів захисту цього права є звернення до Європейського суду з прав людини (надалі – ЄСПЛ) зі скаргою на державу-учасницю Конвенції, яка порушує це право. При застосуванні та тлумаченні Конвенції в рамках конкретної справи, ЄСПЛ встановлює нормативні орієнтири у формі своєї правової позиції. Саме ця обставина дає підстави вважати рішення ЄСПЛ джерелами права – судовими прецедентами, а не актами тлумачення чи застосування права.

Особливістю рішень ЄСПЛ є те, що ЄСПЛ не входить до системи національних судів; у своїх рішеннях спирається на Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод, яка є міжнародним договором, і, відповідно, у процесі своєї діяльності створює норми міжнародного права. Тому рішення ЄСПЛ є не національними, а міжнародними судовими прецедентами. Поряд із цим, судові прецеденти чи усталена судова практика впливають із

правових актів, які тлумачить ЄСПЛ, незалежно від кваліфікації правового стандарту, виробленого ЄСПЛ у його рішеннях. Тобто це означає, що прецедент або усталена практика ЄСПЛ нерозривно пов'язана з актом, який тлумачиться, є «продовженням» самої Конвенції і є національним джерелом права, у зв'язку з чим виникає необхідність у дослідженні застосування національними судами практики ЄСПЛ у сфері захисту права власності.

Ключові слова: практика Європейського суду з прав людини, власність, позбавлення власності, захист права власності, судові рішення, експропріація.

Antsupova T.O., Troyanosky O.V. Application of the European court of human rights jurisprudence in the field of protection of property rights by the courts of Ukraine

The European Convention on the Protection of Rights and Fundamental Freedoms (hereinafter referred to as the Convention) guarantees everyone the right to peaceful possession and use of their property and, according to Art. 55 of the Constitution of Ukraine, is an important international standard for the protection of human rights and freedoms, guaranteed by the state. Any person in the event of violation of his right to property may choose any method of protection not prohibited by law, including applying for the restoration of the violated right in court. One of the ways to protect this right is to appeal to the European Court of Human Rights (hereinafter referred to as the ECtHR) with a complaint against a state party to the Convention that violates this right. When applying and interpreting the Convention within the framework of a specific case, the ECtHR establishes normative guidelines in the form of its legal position. It is this circumstance that gives reasons to consider the decisions of the ECtHR as sources of law - judicial precedents, and not acts of interpretation or application of law. The peculiarity of the decisions of the ECtHR is that the ECtHR is not part of the system of national courts; in its decisions, it relies on the Convention on the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, which is an international treaty, and, accordingly, in the process of its activity, it creates norms of international law. Therefore, the decisions of the ECtHR are not national, but international court precedents. Along with this, judicial precedents or established judicial practice derive from legal acts interpreted by the ECtHR, regardless of the qualification of the legal standard developed by the ECtHR in its decisions. That is, it means that the precedent or established practice of the ECtHR is inextricably linked to the act, which is interpreted, is a «continuation» of the Convention itself and is a national source of law, in connection with which there is a need to study the application of the practice of the ECtHR in the field of protection by national courts property rights.

Key words: practice of the European Court of Human Rights, property, deprivation of property, protection of property rights, court decisions, expropriation.

Список використаних джерел:

1. Протокол № 1 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_535#Text.
2. Фулей Т.І. Застосування практики Європейського суду з прав людини при здійсненні правосуддя. Науково-методичний посібник для суддів. 2-ге вид. випр., допов. Київ. 2015. 208 с.
3. Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23 лютого 2006 року № 3477-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text>
4. Постанова Верховного Суду від 28 березня 2023 року по справі № 903/382/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110051299>
5. Постанова Верховного Суду від 09 січня 2023 року по справі №278/3980/14-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108296864>

6. Рішення Господарського суду Львівської області від 16.10.2018 по справі №914/1126/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/77397213>
7. Постанова Верховного Суду від 29 червня 2022 року по справі № 757/60479/19-ц URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105056414>
8. Постанова Верховного Суду від 19.07.2019 р. по справі №914/1329/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/83087009>
9. Постанова Північного апеляційного господарського суду від 27.10.2021 р. по справі №910/4014/16. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/100990620>.
10. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 26.11.2019 р. по справі № 910/20261/16. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86333859>.